

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра загального мовознавства та іноземних мов

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри №
від «__» _____ 2025 р.
Завідувач кафедри _____
(прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальність 014 «Середня освіта»,
спеціалізації 014.02 «Середня освіта (Мова і література (англійська))»

**ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ОСКАРА
ВАЙЛЬДА В ШКОЛІ**

Виконавець:

Студентка 4 курсу, групи 401-ГО
Тирвирова-Валипіч Ксенія Євгенівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Сирота Юлія Олександрівна
к.філол.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

Рябокінь Наталія Олександрівна к.філол.наук,
доцент, завідувач кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту економіки і права
Університету «Україна»
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Полтава 2025

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ДЕКАДАНС ЯК ЯВИЩЕ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	8
1.1. Особливості декадансу в художній літературі	8
1.2. Роль іронії у творах Оскара Вайльда.....	15
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕСТЕТИЗМ ОСКАРА ВАЙЛЬДА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОНЦЕПЦІЮ ДВІЙНИЦТВА.....	20
2.1. «Портрет Доріана Грея»: іронія долі та наслідки естетичних прагнень ..	20
2.2 Мотив двійництва в романі «Портрет Доріана Грея».....	24
Висновки до розділу 2.....	28
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РОМАНУ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ В ШКОЛІ».....	29
3.1. Новітні технології вивчення епічних творів на уроках зарубіжної літератури.....	29
3.2. Розробка уроків для 10 класу на тему: аналіз образів персонажів у творі «Портрет Доріана Грея»	37
Висновки до розділу 3.....	49
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	51
SUMMARY.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

РЕФЕРАТ

БР: 59 с., 2 рис., 40 джерел.

Актуальність дипломного дослідження «Особливості методики вивчення творів Оскара Вайльда в школі» зумовлена зростаючим інтересом молодого покоління до внутрішнього світу особистості та морально-етичних проблем, що широко розкриваються в декадентській літературі. Сучасний урок спрямований не на просте ознайомлення з текстом, а на глибокий аналіз філософських ідей, що були закладені авторами. В свою чергу, роман «Портрет Доріана Грея» (1890) Оскара Вайльда в контексті декадансу (занепадництва), сприяє формуванню критичного мислення, естетичного смаку і розвиває вміння вести дискусію, паралельно задовольняючи потребу молоді до осмислення питань вибору відповідальності та впливу краси мистецтва на людину.

Мета дослідження полягає в розкритті особливостей методики вивчення творів Оскара Вайльда через призму занепадництва як літературної течії в школі.

Об'єкт дослідження – творчість Оскара Вайльда в контексті декадансу як явища літератури.

Матеріалом дослідження є роман письменника «Портрет Доріана Грея», який проаналізовано через призму представленої течії.

В першому розділі розглянуто декаданс як явище світової літератури, його зв'язок з іншими напрямками та письменником, зокрема в романі «Портрет Доріана Грея». В другому розділі досліджено естетизм Оскара Вайльда та його вплив на концепцію двійництва й іронію на прикладі його знакової літературної спадщини. В третьому розділі представлено особливості методики вивчення роману «Портрет Доріана Грея», та розроблено уроки для 10-го класу на основі інноваційних технологій зарубіжної літератури.

Ключові слова: методика, Оскар Вайльд, декаданс, роман, «Портрет Доріана Грея»

ВСТУП

Творчість Оскара Вайльда є невід'ємною частиною шкільного курсу зарубіжної літератури, адже вона дозволяє учням глибше зануритися у світ естетичних і моральних пошуків. Особливу цінність його твори мають у контексті декадентського світогляду. Через образи, символи та естетичні протиставлення, Вайльд виявляє типові риси декадансу, що відкривають нові горизонти для методики викладання в школі. Робота розглядає особливості ознайомлення учнів із творчістю письменника крізь призму літературної течії, задля подальшого формування критичного мислення та глибшого розуміння моральних і філософських дилем, що стояли перед митцем і його добою, та залишаються актуальними і донині.

Декаданс – це культурно-літературний рух, що виник в кінці XIX століття в Європі як реакція на індустріалізацію, соціальні зміни та моральну кризу того часу. Термін «декаданс» походить від латинського «*decadere*», що означає «занепад», і вказує на стан меланхолії, втрати ідеалів та песимістичне відчуття кінця епохи. Д. Донцов каже, що декаданс – це «естетика втомлених, замучених, заплаканих, спраглих світлого покою <...>, життя без змагань, що обезцінює життя, позбавляє сили опору» [12, с. 20]. Загальними характеристиками цього періоду є естетизм, безнадія та мистецтво заради мистецтва.

Першими представниками цього напрямку стали французькі поети, зокрема Шарль Бодлер, якого вчені вважають одним з основоположників основних засад декадансу через свою збірку поезій «Квіти зла» (1857), де він розкривав теми деградації, меланхолії та естетизації пороку [27]. До декадентів також належать Жерар де Нерваль, Стівен Малларме та Поль Верлен. Ці автори акцентували увагу на внутрішніх переживаннях людини, її емоціях і стражданнях, виступаючи проти раціоналізму та матеріалізму.

Ідеї декадансу вплинули на розвиток символізму та модернізму, і серед англійських авторів, їх активно підхопив Оскар Вайльд. Його твори «Портрет Доріана Грея» (1890) та «Саломе» (1891) стали класикою декадансу.

Автор втілює у своїй творчості прагнення до естетизму, що було проаналізовано в роботі В. Міщука [24].

В українському літературознавстві до дослідження творчості Вайльда зверталось ряд вчених. Зокрема, З. Ржевська вивчала захоплення красою й мистецтвом як основними цінностями, а також моральні та етичні межі людської природи у конфлікті між зовнішнім і внутрішнім світом у школі [30].

М. Дзюбан, О. Бойван розглядали гуманний аспект як складову концепту «жертвності» у творах Вайльда [10]. Дослідницький інтерес до аналізу епохи занепаду було висвітлено у роботах Д. Донцова, Т. Гундорової та інших [12,7].

Актуальність дослідження. Ідеї декадансу в літературі зберігають свою актуальність завдяки універсальності порушених тем, які знаходять відображення не лише в наукових дослідженнях, а й у повсякденному житті. Сучасна культура, що переживає етап переоцінки цінностей та глобальних трансформацій, відкриває нові можливості для переосмислення цих концепцій. В умовах змін, що відбуваються в суспільстві, ідеї декадансу стають важливим предметом для літературних дискусій, що набувають особливої актуальності в контексті сучасних мистецьких і соціальних процесів.

Оскар Вайльд – один із найяскравіших представників літературного декадансу, напрямку, що виник у кінці XIX століття як реакція на стрімкі зміни в суспільстві. Твори Вайльда поєднують елементи краси і зла, ставлячи під сумнів усталені соціальні та етичні норми моралі.

Незважаючи на стрімку тенденцію до зниження бажання читати, твори епохи занепаду користуються неабиякою популярністю, і є представленими в шкільній програмі. У більшості модельних програмах репрезентовано два твори автора: казка «Хлопчик-зірка» (1888) і роман «Портрет Доріана Грея» (1890).

Оскар Вайльд є не лише одним із найяскравіших представників цього напрямку, але й особистістю, чий літературний вклад продовжує надихати молоде покоління. Його твори, що здобули визнання в свій час, і до сьогодні знаходять відгук у серцях сучасників. В літературознавчих дослідженнях його співвідносять із символом свободи, вільного вираження своїх думок та відмови від усталених стандартів. Вайльд пропонує вийти за межі умовностей та обрати свій унікальний шлях. Його твори наповнені духом протесту від загальноприйнятих норм, що приваблює молодь. Найвідоміша його робота «Портрет Доріана Грея» (1890), насичена різноманітними філософськими роздумами та ідеями, є важливим джерелом для аналізу естетичних і моральних концепцій його творчості.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що пропонується розглядати твори Оскара Вайльда на уроках зарубіжної літератури саме через призму декадансу як літературного явища.

Літературну творчість письменника було розглянуто у багатьох наукових працях. О. Хома, Д. Рега вивчали естетику потворного і прекрасного у творі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея», а Р. Ткаченко вивчав декаданс в українській літературі кінця XIX - початку XX століття [39, 33]. Відсутні окремі дослідження присвячені вивченню особливостей цієї епохи через призму творчості автора.

Мета дипломної роботи – розкрити особливості методики вивчення творів Оскара Вайльда та рис декадансу як літературного явища на уроках зарубіжної літератури в школі.

Заявлена мета передбачає виконання таких завдань:

- розкрити риси декадансу як літературного явища;
- виявити декадентські мотиви та образи у романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея»;
- презентувати методику вивчення твору письменника у школі;

- розробити план-конспект уроку зарубіжної літератури для 10 класу з вивчення роману «Портрет Доріана Грея».

Об'єкт дослідження – творчість Оскара Вайльда у контексті декадансу як літературного явища.

Предмет дослідження – особливості методики вивчення творів Оскара Вайльда в школі.

Матеріалом дослідження є роман Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея», який проаналізовано в контексті декадансу як літературного явища.

Методи дослідження: описовий метод, контекстуальний аналіз, теоретичний аналіз, теоретичний синтез.

Наукова новизна. Досліджено, що Вайльд у своїх творах виражає ідеї декадансу через образи, стилістичні прийоми та філософські концепції, які сприяють формуванню сучасного уявлення про декадентську літературу.

Теоретичне значення роботи в тому, що вона розкриває ознаки декадансу як цілісного багатогранного феномену на основі творчості Оскара Вайльда.

Практичне значення полягає в розробці уроку та можливості переосмислення ідей декадансу в умовах сучасних соціальних трансформацій.

Апробація. Частина дослідження була опублікована у тезах доповіді на тему «Роль іронії у творчості Оскара Вайльда» [32].

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Обсяг кваліфікаційної роботи складає 59 сторінок. Основний зміст викладено на 52 сторінках комп'ютерного тексту. Список використаних джерел нараховує 40 найменувань, з яких 39 українською, 1 англійською мовою.

РОЗДІЛ 1. ДЕКАДАНС ЯК ЯВИЩЕ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Особливості декадансу в літературі

Перш ніж розкрити художні особливості творів О. Вайльда, розглянемо риси, притаманні декадансу як явищу літератури та культурно-історичний контекст виникнення цього явища. Наприклад, Р. Ткаченко та Д. Донцов виокремлюють ряд наступних характерних ознак декадансу в літературі [33, 12]. Зокрема, песимістичний настрій, естетизм, культ краси, символізм, містицизм, двійництво. Також виокремлюють схильність авторів до парадоксів та іронії, що яскраво проявляється в темі роздвоєності людської природи та відзеркаленні цієї поведінки в соціумі. Парадокси дають можливість читачу поринути у світ умовної критики та багатогранності людського «я».

Теодор Готье (французький романтик) є автором відомого гасла «мистецтво заради мистецтва», або «чисте мистецтво» (1835), що пов'язує естетичні погляди з ідеєю чистої краси та занепаду. Естетизм і декаданс успадкували прагнення до створення нової естетики, пошуку істини через призму суб'єктивізму, що мало значний вплив на модернізм, експресіонізм, сюрреалізм і символізм. Декаденти з естетами започаткували цикл естетизації особистості та життя, тісно пов'язуючи один одного культурними явищами та прагненням об'єднати буденність з мистецтвом в одне ціле.

Н. Астрахан вважає роман Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» знаковою роботою для епохи занепаду [2]. Письменник переконливо демонструє, що краса, насолода та індивідуальна свобода можуть суперечити суспільним цінностям, підкреслюючи прямолінійність моралі тонкою іронією та парадоксальними висловами. Єдиний роман автора сприймається як втілення двійництва цінностей епохи падіння, та є популярним предметом суперечок не один десяток поколінь, вдало поєднуючи риси естетизму та декадансу.

Занепадництво, «деграданс» (Пашковський Є.), «модний модернізм» (Нечуй-Левицький І.), – популярна гра слів, притаманна авторам задля

висвітлення руйнівного впливу цієї епохи в контексті індивідуального ставлення до течії. Декадентська література була одночасно і новаторською, і суперечливою, поєднуючи в собі як негативні, так і позитивні риси. Відомо, що твори паралельно з позитивними засадами декадансу, висвітлюють несприятливі аспекти, відображаючи кризу епохи та занепад старих ідеалів. Негативне сприйняття занепадницьких аспектів в літературі зосереджувалося на бунті проти суспільної моралі, надмірним песимізмом з екзестинційною втомою.

Зосередження на естетизації пороків і несприятливих проявів життя, іноді сприймаються як спотворення дійсності, що не має позитивного відношення в деяких літературознавчих колах. Персонажі порушують правила та шукають власний шлях незвичними засобами. Літератори не рідко надають головним героям егоїстичні, гедоністичні й аморальні риси.

На тлі суворих норм вікторіанської Англії (1837 – 1901): культу праці, релігійності, моральної строгості, в житті громадян з'являється помітна течія, що кидає виклик всім цим перерахованим нормам, а пізніше проникає в літературу як прояв опору і самовираження. Подібні настрої в творчості були своєрідною реакцією на лицемірство суспільства. Таким чином письменники зверталися до відчуттів, краси та мистецтва, адже не знаходили істину в моральних прописах пуританства тогочасної епохи.

Гедонізм – це прагнення жити так, щоб отримувати якомога більше задоволення і вигоди, уникаючи дискомфорту та складнощів (вважається філософським вченням). Насолода – це найвище благо гедонізму, яке можна розділити на духовне (внутрішній спокій, переживання, відсутність страждання через етичний вибір) та тілесне (їжа, розваги).

У творах часто використовуються так звані «прихований гедонізм», тобто автори акцентують увагу на персонажах які піддаються спокусам і відкидають мораль. Зазвичай такі герої або були покарані (як у О. Вайльда), або ставали символами боротьби з внутрішнім «я» (Р. Л. Стівенсон «Дивна історія доктора Джекіла та містера Гайда»). Завдяки таким персонажам у

творах ми маємо змогу прослідкувати втому суспільства від моральних приписів, прагнення свободи разом з прихованими страхами, що неможливо було висловити в умовах соціального контролю. Література того часу підіймала табуйовані теми та відображала напруження між бажаннями насолоди і суспільними нормами. Твори з гедоністичним підтекстом давали голос тим, хто не міг або не смів жити «відверто».

Яскравим прикладом перерахованих тверджень слугує так звана «Жовта книга» («The Yellow Book» (1894 – 1897)), – журнал з естетичною й інтелектуальною позицією уособлення занепадництва і прагнення до насолоди, що з'являється на тлі суворих пуританських норм.

Назва і обкладинка – іронічне посилення на дешеві французькі «грішні» романи. Зазначимо, що в роботі О. Вайльда є натяк на анонімну французьку книгу, яка відкриває головному герою нову філософію – життя заради задоволень (філософію гедонізму). Отримуючи цей подарунок від лорда Генрі, юнак обирає книгу як свій духовний орієнтир, адже вона справляє на героя глибокий вплив, формуючи його світогляд, стиль життя і моральні переконання. Автор не називає конкретної назви, але літературознавці вбачають в «жовтій книзі» натяк на роман Жоріса-Карла Гюїсманса «Навпаки» (1884). Друкована праця в творі є ключовим символом декадентської епохи, що відображає внутрішню трансформацію героя та слугує літературним осередком ідей гедонізму, естетизму і моральної деградації – тем, які стають основою для сучасного методичного аналізу твору в шкільному курсі.

«Портрет Доріана Грея» (1890) було вперше опубліковано в 1890 році, а журнал «The Yellow Book» з'явився у 1894-му. Хоча останній не є безпосереднім джерелом «жовтої книги» в романі, проте автори журналу свідомо використовують схожу символіку, зміцнюючи культурну асоціацію між жовтим кольором і декадансом. Оскар Вайльд в журналі не публікувався, проте журнал в масовій свідомості асоціювався саме з письменником – головним символом течії.

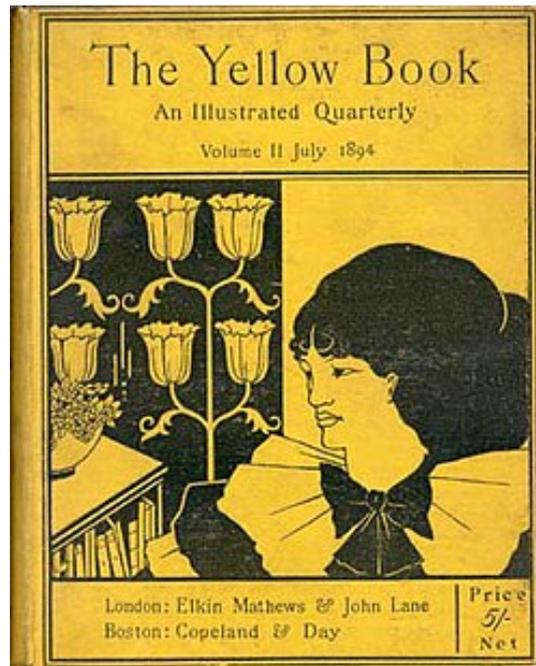

Рис. 1 Журнал «The Yellow Book». 1894 – 1897

Декаданс і гедонізм являють собою дві споріднені течії. Вони об'єднані відчуттям кризи, розчаруванням в суспільних ідеалах та пошуком вишуканих форм насолоди, що особливо яскраво проявило себе наприкінці ХІХ століття. На фоні декадентського розчарування гедоністичні лейтмотиви постають як спроба знайти сенс буття у миттєвих задоволеннях, зображуючи портрет людини з духовною порожнечою, що знаходиться в постійних пошуках естетичного, чуттєвого, незвичайного.

І занепадництво, і прагнення до насолоди часто супроводжуються відмовою від звичних моральних норм. Тобто обов'язок перед суспільством і ближнім, скромність, стриманість, повага до життя, духовність та цнотливість замінюються аморальними рисами. Задоволення ставиться вище за обов'язок, етика змінюється естетикою, а турбота про інших поступається егоцентризму.

Завдяки такому підходу персонажі виправдовують жорстокість, ігнорують провину, вважаючи що роблять це витончено та зі смаком, тобто знецінюють життя на користь насолоди одного індивіда.

Зазначимо, що не варто порівнювати поняття «аморальність» з тим, яке ми неодноразово використовуємо в сучасному суспільстві. О. Вайльд не

позбувається моралі загалом, а звертається до першочергового значення цього слова з боку естетичних уявлень. Персонажі творів слугують прикладом руйнівних засад епохи занепаду, та стикаються з наслідками своїх егоїстичних вчинків. Письменник писав, що немає «ні моральних, ні аморальних віршів; вірші бувають добре написані та погано написані» [Цит. За: 1, с. 3].

Багато героїв декадентської доби зазвичай не дбають про наслідки своїх вчинків. Персонажі не шкодують за жертвами, за моральним знищенням друзів та їх вбивством, адже вся їх увага зосереджена на власній насолоді та внутрішньому комфорті.

Гріх і спокуса в творах стають засобами самопізнання, що змушують замислитися читача над усталеними нормами, провокуючи глибший аналіз природи людського «я». Показово, що в романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» (1890) чітко висвітлено поведінку персонажів з відповідними характеристиками.

Головний герой Доріан Грей, слугує відображенням аморальних та гедоністичних рис декадансу, а лорд Генрі Воттон виступає як проповідник декадентських ідей. Він поступово переконує героя, що моральність є лише суспільною умовністю, а головною цінністю життя є краса та задоволення: «<...> Живіть! Живіть тим чудовим життям, що перебуває у вашому тілі! Ні від чого не відмовляйтесь. Завжди будьте в пошуках нових відчуттів. Нічого не бійтесь... Новий гедонізм – ось що потрібно нашому часові. Ви б могли стати його символом. Для такої індивідуальності, як ви, немає нічого неможливого» [34, с.31]. Юнак руйнує життя тих, хто його оточує і веде розпусний спосіб життя. Його безмежна жага насолоди і прагнення до вічної молодості є прикладом етичної порожнечі декадентського світогляду. Під впливом лорда Генрі, Доріан починає ставити власне задоволення на перше місце, що призводить до укладання символічної угоди з дияволом (шляху самознищення) : «<...> В ньому вирували пристрасті, що мали знайти свій жахливий вихід, пробуджувались мрії, які, здійснившись, перетворили б привид зла на реальність» [34, с.151]. Його духовна деградація ілюструє

небезпеку культу естетизації краси та неминучість моральної відповідальності, адже в кінці твору головний герой, неспроможний уникнути наслідків своїх дій, зустрічає трагічний кінець.

Втома від життя, криза духу, самотність та розчарування в майбутньому, – це все притаманно творам цієї епохи. Центральними аспектом є меланхолія, що переповнює твори, створюючи атмосферу безвиході. Автори передають кризу духу через літературних героїв поезій, романів, нарисів, які вбачають буденність безглуздою та позбавленою сенсу.

Надмірний песимізм, зосередження на темах смерті та руйнування, сприяло поширенню настроїв занепаду, що призводило до формування відчуття безнадії у читачів. Поступово віддаляючись від реальних проблем суспільства й ідеалізуючи штучний світ мистецтва, автори проводили чітку грань розуміння своїх творів. Така література була орієнтована на вузьке коло освічених людей та занадто складною для простого люду, що робило її елітарною та менш доступною для широкого загалу.

Однією з головних переваг декадансу стало формування нової естетики, що дозволило літературі відійти від класичних канонів. Письменники цього напрямку розробляли стилістичні прийоми багаті на метафори та символіку, що сприяло розвитку багатьох модерністських течій, таких як символізм, імпресіонізм та естетизм. Декаденти заглиблювалися у внутрішній світ людини, досліджуючи і описуючи її психологічні переживання, страхи та несвідомі імпульси, що сприяло впливу літератури на філософські й художні напрямки (екзистенціалізм, сюрреалізм тощо).

Особливо багато спільного занепадництво має з символізмом, але цілком до цього не зводиться. Символи допомагають відтворити ідеї витонченим шляхом, через натяки або деталі, що змушує читача уважно слідкувати не тільки за діалогами, але й звертати увагу на маленькі деталі. Так, наприклад, читач має можливість розвивати критичне мислення і думати наперед, розробляючи теорії щодо майбутніх подій та долі того чи іншого персонажа. У контексті епохи занепаду цей напрям особливо важливий, бо

викликає асоціації, емоції, роздуми щодо прихованої суті, бажань, страхів, провини героїв через художні образи моральних конфліктів.

Символісти, подібно до декадентів, виявляли бажання використовувати багатозначні образи та метафори, підкреслюючи суб'єктивність та містичність бачення світу. В літературі символізм слугує відображенням розчарування дійсності, що описується за допомогою метафор, алегорій, символів, акцентуючи увагу на тонкому підсвідомому переживанню настроїв. За допомогою літературних прийомів символізму, митці прагнуть відійти від реального, що перегукується з декадетською втечею від буденності. Відчуття приреченості та мотиви безвиході характерні для творів представників обох напрямів. Водночас декаденти заперечували саму можливість знаходження сенсу життя, що відрізняє їх від символістів, адже останні зберігали віру у вищу гармонію буття.

Варто зазначити схожість романтизму і декадансу, адже обидва напрями стали яскравими виявами кризи світогляду кінця XIX – початку XX століття. В той час на заміну старих ідеалів прийшла доба сумнівів і розчарування, що підштовхнуло авторів на пошук нових мистецьких натхнень.

Романтизм підкреслює внутрішній світ людини, силу почуттів, індивідуальність та бажання свободи від суспільних обмежень, що вплинуло на багатьох письменників, зокрема Оскара Вайльда. Наприклад, в романі автора «Портрет Доріана Грея» (1890), виражені як мотиви романтичного індивідуалізму, так і декадетського розчарування.

Основні риси романтизму:

- Культ особистості – людина як унікальний індивід;
- Ідеалізація почуттів – емоції важливіші за логічні вчинки; любов, пристрасть, страждання – головні поштовхи до дій;
- Протест проти загалу – страждання героя через бажання жити за власними цінностями (прагнення свободи та глибини почуттів);
- Тяга до ідеалу – жага ідеальної краси, мистецтва, кохання;

- Інтерес до надприродного – персонажі жадають природи, мрії, або навіть смерті як способу втекти від реального життя.

Романтичний бунт проти міщанства, вважає Д. Наливайко XIX ст.[24] наприкінці виродився в снобізм, естетство, зберігаючи однак первинні романтичні імпульси. Попри зовнішню схожість, ці два напрями розходились в своїх концептуальних засадах. Декаденти мали змогу успадкувати від романтиків відчуття внутрішнього протесту та пошук ідеалу, виражаючи всі свої відчуття через призму естетизму та індивідуалістичного відсторонення.

1.2. Роль іронії у творчості Оскара Вайльда

Іронія – складний багатофункціональний прийом, який використовують задля висловлення думок автором чи персонажем, приховано натякаючи на протилежне. Прийом застосовують з метою висміювання або критичного осмислення явищ дійсності, адже він дозволяє передавати ставлення до зображувального не прямо, а зі застосуванням контрасту між формою і суттю. На відміну від відвертого висміювання, іронія передбачає інтелектуальну гру між автором і читачем.

Прийоми іронії:

- Гіпербола – перебільшення того чи іншого факту з прихованим підтекстом;
- Літота – применшення певних подій задля бажаного ефекту;
- Антитеза – протиставлення, що провокує комічний або критичний результат;
- Парадокс – несподіване поєднання ідей;
- Контекстуальна гра – іронічний ефект зароджується під час конкретних подій.

Іронія в літературі виконує декілька важливих функцій, завдяки яким текст стає глибшим, багатозначнішим і впливовішим.

Основні функції іронії:

- Критична. Автори критикують суспільні явища, політичні порядки та моральні норми – непрямо, без відвертого осуду і висміювання. Наприклад, О. Вайльд іронізує над вікторіанською мораллю, показуючи її абсурд через дотепні репліки лорда Генрі.
- Комічна. Прийом не тільки заставляє читача замислитись над підтекстами, але й має змогу розважити його завдяки гумористичному або сатиричному ефекту. Прикладом слугує обговорення персонажами серйозних тем про абсурдні речі, тим самим викликаючи сміх з підтекстом.
- Естетична. Іронія робить текст багатозаровим, додає вишуканості, стилістичної витонченості та інтелектуальної глибини твору. Прикладами можуть слугувати афористичні вислови Оскара Вайльда в творі, що читаються з легкістю, але містять іронічну оцінку моралі, краси, життя.
- Психологічна. Прийом дозволяє охарактеризувати внутрішній стан того чи іншого героя: роздвоєність, самоіронію, внутрішній протест, сумніви.
- Провокаційна. Сумніваючись в очевидному, читачі мають змогу шукати справжній сенс, який автор заклав у репліки, тобто критично обдумати ситуацію.

Оскар Вайльд майстерно використовує цей прийом в своїй творчості, а «Портрет Доріана Грея»(1890) є зразком поєднання естетики, психологізму, та тонкої іронії, що відзеркалює лицемірну вікторіанську людську мораль з суспільними вадами.

Дослідники справедливо вважають, що іронія в літературі є важливим інструментом ще з античних часів [28]. Вчені досліджували зв'язки між іронією і сатирою, іронією і жартом, іронією і сарказмом. Такий літературний прийом дозволяє авторам передавати складні емоції, контексти та ідеї,

використовуючи контраст між тим, що сказано, і тим, що насправді мається на увазі. Літератори вказують на непослідовність або абсурдність певних явищ у суспільстві, посилюючи емоційний вплив на читача.

Іронія займає значну роль у творчості Оскара Вайльда. Автор глибше аналізує людську природу, будує філософські роздуми та викриває суспільні вади за допомогою іронії в п'єсах, романі, есе та оповіданнях.

Письменник критикує Вікторіанську епоху з її суворими моральними нормами, упередженнями та подвійними стандартами. Відома комедія автора «Як важливо бути серйозним» (1895) слугує яскравим прикладом висміювання соціальних ролей та загального моралізаторства. Герої твору намагаються «бути серйозними» шляхом брехні, для того щоб переконати оточуючих у своїй щирості. В свою чергу, «Портрет Доріана Грея» (1890) використовується для критики вікторіанського суспільства, що проголошує і заохочує до моральних цінностей, проте потайки живе подвійним життям з усіма аморальними витоками.

Відомо, що суспільство в той час відзначалося суперечливим консерватизмом і пуританськими уявленнями про мораль, що пронизували всі аспекти життя тогочасної людини. Моралізаторство відзначалося добропорядністю, стриманістю, а консерватизм у наслідуванні традиційних цінностей (патріархат, роль жінки в сім'ї, чітка соціальна ієрархія, недовіра до швидких змін). Пуританство засуджувало будь-які прояви аморальності, та заохочувало до скромності. Вікторіанці прагнули ідеалу, проте часто стикалися з неприємною реальністю. Багато письменників, наприклад Чарльз Діккенс, Томас Гарді, Джордж Еліот й Оскар Вальйд засуджували подібне лицемірне ставлення у своїй творчості, що не знаходило відгуку у середньостатистичного вікторіанського громадянина. Саме тому твори, які викривали подібні соціальні вади, слугують матеріалом для контрверсій і в наш час. Оскар Вайльд охарактеризовує іронічне ставлення до проблеми в романі: «Так, має настати, як і пророкував лорд Генрі, новий Гедонізм, покликаний перебудувати життя й порятувати його від суворої й

непривабливої пуританізації, яка невідь чому дивним чином відродилася в наші дні <...> » [34, с.164].

Іронія в романі втілюється в образі самого Доріана Грея. Краса та молодість головного героя приховують моральне гниття його внутрішнього «я»: «Молодість! Молодість! В світі немає абсолютно нічого кращого за молодість!» [34, с.32]. Відповідаючи естетичним стандартам Вікторіанської доби у суспільстві, що втопало в моралізаторстві і лицемірстві, Доріан є сатиричним втіленням естетичних стандартів епохи.

Він є ідолом краси та молодості, а єдиним свідком його злочинів слугує портрет створений Безілом Холведом, який ідеалізує головного героя в портреті: « <...> , – але я насправді не можу виставити портрет. Я вклав у нього надто багато самого себе» [34, с.7]. Саме через цей контраст між зовнішнім і внутрішнім, між ідеалом (портретом) і реальністю, автор розкриває лицемірну частину моралізаторства пуританських громадян. На противагу Доріану виступає Безіл, який щиро вірить у чистоту мистецтва та поетизує головного героя. Іронія полягає в ідеалізації соціумом пустої зовнішньої оболонки та ігноруванням справжньої сутності людини.

Висновки до розділу 1

Отже, декаданс відзначався кризою кінця XIX століття. Він зробив значний внесок в розвиток літератури та вплинув на формування інших течій тогочасної епохи. Його характерними рисами є славлення краси, естетизація аморального, та приділення особливої уваги до внутрішнього світу людини.

Проголошуючи меланхолію і розчарування, митці мали змогу створити унікальні твори світової культури, адже багато ідей того періоду залишаються актуальними й сьогодні. Завдяки декадентам література стала більш символічною, суб'єктивною та емоційно насиченою. Пошук сенсу життя, культ краси, песимістичні настрої – популярні об'єкти обговорень і в сучасному мистецтві.

Занепадництво постає не як ізольоване явище, а як реакція на зовнішні процеси тогочасного суспільства, представляючи собою окрему складову багатьох культурних і літературознавчих процесів, що культивується у взаємодію з іншими течіями доби, зокрема з естетизмом, символізмом, та гедонізмом.

Оскард Вальйд є головною фігурою декадансу, він не тільки створив один з найпопулярніших романів, але й використовував творчість як головний інструмент критики суспільства, моралізаторства та поверхневих уявлень про красу та добродієність.

«Портрет Доріана Грея» (1890) є не лише засобом висміювання вад тогочасних пуританських уявлень про мораль, але й способом розкриття глибших філософських питань, паралельно поєднуючи в собі риси споріднених течій. Письменник досліджує образи героїв через роздвоєння особистості на конфліктуючі складові духовної порожнечі, та руйнівну силу мистецтва, що представляє собою першоджерело деградації персонажів.

Доріан Грей уособлює зовнішню ідеалізовану красу (зокрема Безілом Холведом), відокремлену від моральних засад під впливом гедоністичних ідей, що демонструють конфлікт між естетичним і моральним початками, призводячи до саморуйнації. Лорд Генрі репрезентує декадентські ідеї під маскою витонченої особистості, що, разом з філософськими афоризмами, наставляють головного героя (Доріана) на шлях самознищення.

Персонажі роману символізують відображення ідей Оскара Вайльда про моральність, мистецтво та власну відповідальність через межі особистої свободи в період декадентської доби.

РОЗДІЛ 2. ЕСТЕТИЗМ ОСКАРА ВАЙЛЬДА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОНЦЕПЦІЮ ДВІЙНИЦТВА

2.1. «Портрет Доріана Грея»: іронія долі та наслідки естетичних прагнень

Оскар Вайльд – це приклад співіснування парадоксальної фігури естетичних прагнень поряд із суспільним осудом. Сучасники та вікторіанські друзі-критики (Дж. Б. Шоу) славлять його захопленнями: «Принц Парадокс», «Король життя», «Апологет краси», «Підкорювач духовних вершин». Письменник не тільки майстерно оперує універсальними засобами вираження суб'єктивної позиції в творчості, але й втілює уособлення поєднання естетизму з гумористичним змістом. Іронія для Вайльда – витончений інструмент висміювання подвійних стандартів суспільства, що є актуальним питанням і донині. Зазначимо, що його особиста позиція слугувала поштовхом для розкриття певних несприятливих суспільних тем в творах, та слугувала причиною безжального засудження автора.

Англійська література у вікторіанську добу в руках письменника викривала порожні соціальні догми за допомогою парадоксальних висловів, гри слів та іронії.

«Парадокс» походить від грец. *paradoxos* – «несподіваний», – те, що суперечить загальноприйнятим установам. Використовується для позначення нелогічних тверджень або суджень, що попри суперечливість можуть бути наповненими істинним змістом. Поняття виходить за межі літературного тексту, та слугує поштовхом для розвитку критичного мислення. Роль цього художнього прийому універсальна, адже ставить під сумнів очевидне. Фізика, математика, економіка, логіка, психологія, мистецтво та кінематограф, – це сфери знань, які застосовують ці засоби задля постановки проблеми без очевидного розв'язання.

В період правління королеви Вікторії (1837 – 1901), парадокси відображають низку суперечностей, які турбували тогочасне суспільство під час економічних, соціальних та політичних обмежень і трансформацій. Контраст між суворими нормами і реальним життям, панування корупції з

благочестивими моральними вимогами, лицемірство зі злиднями, – все це приховувало в собі численні протиріччя, що й підривало довіру громадян до стандартів поведінки пуританства. Роботи того часу демонструють бажання розкрити складність та контроверсійність інтелектуальних конфліктів людської природи.

В творах парадокси використовують для того, щоб викликати емоції, і, тим самим, привернути увагу читача на суперечливі теми [15]. Руйнуючі суспільні кліше, творці не тільки викликають посмішку у потенційно зацікавленого громадянина, але й мають змогу розвинути у нього критичне мислення.

О. Вайльд, Ж.Ж. Руссо, Р. Гейне, Б. Шоу, А. Франс – відомі своїми парадоксами. Такий художній прийом є також популярним засобом вираження думки в дитячій поезії (Е. Лір, Л. Керрол). Наприклад, відомі лімерики – вірші із п'яти рядків, сприймаються як поєднання абсурду й гармонії, а «Аліса в країні див» Л. Керрола, є втіленням цілого світу побудованого на мовних парадоксах.

В творі «Портрет Доріана Грея», Оскар Вайльд неодноразово використовує такі засоби задля емоційного забарвлення діалогів. Головний герой роману є живим втіленням цих прийомів.

Звернемо увагу на його ім'я «Грей» (англ. «Grey»), що означає сірий колір. З початку роману це підштовхує до думки про подвійну натуру героя, та натякає на майбутній складний вибір спокуси між аморальністю і моральністю.

Портрет спотворюється під впливом гнилої натури Доріана, а сам він залишається втіленням бездоганної зовнішньої оболонки: «Як це сумно! – пробурмотів раптом Доріан Грей, не відводячи погляду зі свого портрета. – Як сумно! Я постарію, стану бридким і потворним. А цей портрет буде завжди молодим. Він ніколи не буде старший, ніж у цей червневий день... Якби ж було навпаки! Якби завжди молодим залишався я, а зістарювався портрет! За це... За це... Я віддав би геть усе! У всьому світі немає нічого такого, чого я

не віддав би! Я душу свою віддав би!» [34, с. 35]. Задля вічної молодості, Доріан готовий втратити душу. Вайльд акцентує увагу читача на метафорі роздвоєності людини, де портрет висвітлює моральний розлад головного героя, не стан його фізичного тіла. В цьому випадку ми можемо спотерігати гру слів та смислів, якими пронизаний увесь твір. Автори застосовують такі засоби як для створення іронічного напруження, так і для зрозумілого подання цинічного світогляду персонажів.

Зокрема, лорд Генрі Воттон є яскравим прикладом суперечливої логіки моральних протиріч в своїх висловлюваннях, який виголошує численні репліки з поєднанням легковажної гри слів та глибокими філософськими думками: «<...> А поки що ми ніколи не розуміємо себе і рідко коли розуміємо інших. Досвід не має ніякої моральної цінності. Він просто назва, яку люди дають помилкам. Моралісти, як правило, розглядали досвід як форму застереження і доводили, що він справляє вплив на формування характеру, вони вихваляли досвід як щось таке, що вчить нас чого дотримуватись і чого уникати. Але досвід немає рушійної сили. У ньому так само мало діючого начала, як і в людській свідомості. Він лише доводить, що наше майбутнє буде таким же, як наше минуле і що гріх, вчинений нами колись, та ще й неохоче, ми будемо повторювати багато разів, до того ж з радістю» [34, с.76].

Для нього парадокс є засобом демонстрації дотепності й оригінальності, які в поєднанні з темами гедонізму і спокушають Доріана на шлях самознищення: «<...> Те, що вони називають відданістю і вірністю, я називаю летаргією звички або браком уяви. Вірність для емоційного життя – те саме, що постійність для життя інтелекту – це просто визнання помилки. Вірність! Колись я займусь її аналізом. В ній ховається жадоба володіти. Ми б відкинули багато чого, якби не боялися. Що хтось інший його підбере. <...>» [34, с.65].

Розглянемо гротескно-іронічні образи та карикатурність зображення людського самознищення під маскою великої моралі. Оскар Вайльд віддає перевагу змалюванню карикатур тогочасного аристократичного суспільства, які зводять до максимуму задля пародіювання «високого суспільства». У

вікторіанській Англії (1837 – 1901) карикатура була популярним мистецьким і журналістським жанром. Карикатурами називають художні зображення з перебільшенням, або спотворенням рис людини (події, явища, тварини тощо) з метою гумору або критики.

Змальовані сатиричні образи були доступними для простого люду, адже публікувалися в дешевих газетах і журналах (Punch, Le Charivari), тому їх бачили всі. В них підіймалися гострі соціальні теми, де обговорювали серйозні лейтмотиви в гумористичному руслі. Політика, духовенство, королівська родина, модні тенденції, – одні з найпопулярніших тем для дискусій. Намагаючись висміяти, О. Вайльда неодноразово зображали як карикатуру на самого себе, тим самим підкреслюючи його ідею двійництва суспільства, адже автор іронічно грав з образом підкреслюючи абсурдність про мораль та мистецтво.

Рис 2. Карикатура на Оскара Вайльда в журналі «Punch». 1881

2.2. Мотив двійництва в романі «Портрет Доріана Грея»

Роздвоєння особистості (двійництво) – це художній прийом, який використовується в літературі задля розкриття прихованих бажань, або моральних сумнівів головного героя того чи іншого твору, шляхом створення останнім «двійника» (як морального, так і фізичного). Р.Л. Стівенсон, О. Вайльд, Ф. Кафка, Ч. Поланік, – створили відомих персонажів з прихованим внутрішнім «я». Останній зазвичай виступає у вигляді віддзеркалення героя: альтер-его, тінь, матеріалізована постать. Використання буквального двійника (як у роботі Роберта Луїса Стівенсона «Дивна історія доктора Джекіла та містера Гайда» (1886)), не завжди є очевидним рішенням, автори часто звертаються до внутрішнього конфлікту героїв, щоб розкрити теми психічного стану та самопізнання. В психології та психоаналітичній традиції (Фрейд, Юнг) подібну поведінку трактують як роздвоєння особистості, тобто конфлікт між свідомим і несвідомим.

Одним із центральних мотивів роману «Портрет Доріана Грея» (1890) є мотив двійництва. Тема, що пов'язана з внутрішнім роздвоєнням особистості, добром і злом, духовним і тілесним. Такий лейтмотив слугує не лише сюжетним прийомом, але й глибоким символом етичного вибору та ціною моральної деградації. Замість фізичної постаті О. Вайльд використовує портрет, що є втіленням наслідків морального падіння Доріана Грея – головного героя твору. Таким чином ми звертаємо увагу на символічну проекцію цинічного внутрішнього світу персонажа, на матеріальний об'єкт (портрет).

Символізм вважається глибоко вкоріненим мотивом в літературі, який часто виражає конфлікти між різними сторонами людської природи. Багато таких образів спрямовані на розкриття справжньої сутності героя чи світу. Течія прагне передати невидиме через видиме. Це часто проявляється через боротьбу душі з тілом, конфлікт бажань і морального обов'язку. Наприклад двійник може бути втіленням «совісті» головного героя, чи з'являтися як зловісний символ, як в Оскара Вайльда.

Доріан є втіленням юності та чистої вроди, але після зустрічі з проповідником гедоністичних ідей – лордом Генрі, з часом, герой приймає ідею безкарного задоволення всіх своїх аморальних бажань. Прикладом слугує: нарцистичне і егоцентричне бажання вічної молодості (зовнішність понад моральність і духовність), байдужість, жорстоке поводження з близькими (Сибіл Вейн), вплив на моральне падіння інших (Алан Кемпбелл), вбивство (Безіл Холвед), шантаж, маніпуляції та гедоністичний спосіб життя.

Незважаючи на всі злочини, в романі Доріан не виявляє щирого каяття. Його роздуми про початок нового життя – ілюзія спокути, спроба заспокоїти себе не визнаючи справжньої провини. Всі його спроби когось «пожаліти» чи змінитися – егоїстичний жест, що не призводить до глибокого переосмислення скоєного. В кінці твору він намагається покращити своє становище, намагаючись допомогти іншим, але всі його жести від «чистого серця» лише відображають лицемірне боягузтво.

Герой не розуміє суті покаяння як духовного очищення, як смиренного визнання провини, того, що його вчинки з роками отруюють його душу сильніше, та фіксують відображення цього явища на портреті. Доріан знає наслідки і не бажає щиро змінитися. Оскар Вайльд таким чином показує в праці підтексти свободи волі і природи людських бажань. Письменник розповідає про трагедію особистості яка відмовилася від спасіння, про очищення не через каяття, а через наслідок неможливості подальшого життя під тягарем власної совісті, яка рок за роком пожирає юнака з середини.

Головний герой прагне очистити портрет – символ його гріхів, та втекти від відповідальності, а не зберегти свою душу. Намальована картина матеріалізує совість і внутрішнє «я» головного героя, з яким він зрештою вступає в конфлікт, адже юнак бажає позбутися наслідків, а не покаятися від всього серця. Мотив двійництва перегукується з внутрішніми переживаннями героя та представляє собою класичне зображення літературного двійника. Доріан намагається жити безкарно, переклавши тягар моральної

відповідальності на портрет, проте з часом перетворюється на жертву роздвоєності своїх моральних упереджень.

Одну з ключових ролей у падінні головного героя відіграє жовта книга, подарована йому лордом Генрі. Роман без назви (проте має всі ознаки твору Жоріса-Карла Гюїсмана «Навпаки» (1884)) – стає символом отруйної декадентської літератури, що, в поєднанні з гедоністичними ідеями, формують руйнівний світогляд головного героя. Книга спокушає Доріана на аморальне життя сповнене естетичним гедонізмом, тобто збиває моральні орієнтири, які пуританське суспільство вкладало в кожного громадянина.

Зазначимо, що автор виокремлює тему книг, які «отруюють». Не всі книги корисні і не кожен повинен їх читати. Потрапляючи в руки вразливої людини (або морально незрілої), література здатна зруйнувати особистість, тобто замість культивування критичного мислення та підбиття підсумків, відбувається збиття так званого «морального компасу», що можна прослідкувати у випадку з головним героєм роману. Доріан – персонаж, що сприймає мистецтво буквально, без фільтру здорового осмислення. В такому випадку його жовта книга, яку він читає з фанатичною одержимістю (навіть купує декілька копій в різноманітних палітурках), з бажаного джерела просвітлення, перетворюється на причину його деградації.

Через тему двійництва Оскар Вайльд порушує філософське питання: чи можна відокремити зовнішність від душі, та наслідки нехтування добродієсних цінностей. Доріан Грей – символ сучасної особистості, яка живе заради задоволення, втрачаючи при цьому себе. Те, що спочатку здавалося благословенням у вигляді вічної молодості, перетворюється на прокляття, адже провокує втрату зв'язку з собою, з реальністю, з совістю. Сховати портрет – недостатньо. Тут можна провести паралель не з персонажами твору, а зі звичайними людьми, які часто ховають неприємну правду про себе, намагаючись уникнути осуду та покарання. Проте, як і в творі, моральне роздвоєння не зникає – воно росте та руйнує з середини.

Особливої уваги популяризація теми допельгенгера (двійника) набула в літературі кінця XIX століття. Вікторіанська епоха створила підґрунтя для дослідження публічної моральності та приватних пристрастей в тогочасній Англії. Туманні вулиці Лондона, лицемірство суспільства, мотив гріха, – не тільки ознаки застосування літературного прийому, але й засіб психологічного аналізу в творчості.

Зазначимо, що цей мотив має глибокі корені в європейській літературі та слугує характерною особливістю готики разом з містикою, покаранням, втратою контролю над свідомістю, атмосферою таємниці та старовинними спорудами.

Декаданс та готична література виникли в різних епохах, але мають багато спільного у своїх філософських засадах, таких як: естетизація страждання, смерть, містика та криза особистості. Письменники готики зверталися до дослідження тіньової сторони природи кожного з нас, де зло вважається невід’ємною частиною людського «я». Розглянемо її зв’язок занепадництвом.

Спільні риси обох течій:

- Внутрішній конфлікт, розлад особистості (Доріан Грей/портрет, Джекіл/Гайд);
- Замкнені простори (готичний замок чи «внутрішній світ»);
- Втеча від реальності через естетизм або містицизм;
- Образ смерті, розпаду чи хвороби.

Показуючи конфлікт між соціальною маскою (зовнішньою моральністю) і внутрішніми бажаннями, Оскар Вайльд, являючись представником декадентського руху, впливає на інших письменників, зокрема Брема Стокера («Дракула» (1897)).

«Дракула» (1897) акцентує увагу на вампірі як красивій, але смертельно небезпечній аристократичній постаті, що є символом естетизованої небезпеки і прихованих бажань головного героя, який іноді функціонує як архитипічний

двійник, ставлячи під загрозу життя оточуючих. Мотив роздвоєності в романі відображається на рівні символіки тіла і душі поза нормами, де ідея «іншого я», яке може вийти назовні – привід для засудження.

З іншого боку, «Франкенштейн» М. Шеллі звертає увагу на моральну відповідальність й ізольованість. Хоча монстр не є буквальною тінню, він відображає тіньову сторону творця (гординю, страх).

«Франкенштейн», «Дракула» і «Портрет Доріана Грея» – об'єднані спільною готичною символікою теми двійництва. Кожен твір досліджує боротьбу між соціальним обличчям і прихованими інстинктами, а також нагадує, що втеча від своєї тіні лише наближає зустріч з нею.

Висновки до розділу 2

Сюжет роману «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайльда являє собою актуалізацію сьогоднішніх проблем через призму вікторіанської Англії, що відзначається в рефлексії над впливом моралі, спокуси та мистецтва на незрілу особистість. Твір змушує читача замислитися над тим чи можливе відокремлення естетичного від етичного. Автор підкреслює суперечності між словами та діями персонажів на конкретних прикладах, використовуючи іронію не тільки як інструмент висміювання, а і як критику тогочасного лицемірного суспільства. Головний герой Оскара Вайльда Доріан – класичний зразок героя-двійника, який розщепився на тіло і душу, на видимість і суть. Таким чином тема двійництва в романі – не лише сюжетний хід, але і символічне розкриття головної теми твору: неможливості втекти від себе.

Зображуючи внутрішній конфлікт між зовнішньою красою і моральною деградацією, письменник створює образ портрета головного героя як віддзеркалення подвійного життя, в якому юнак приховує своє справжнє обличчя, акцентуючи увагу на темі естетизму, де Оскар Вайльд проголошує перевагу аморальної краси, та охарактеризовує небезпечні наслідки відриву мистецтва від моральної відповідальності.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РОМАНУ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ В ШКОЛІ»

3.1. Новітні технології вивчення епічних творів на уроках зарубіжної літератури

Вивчення роману «Портрет Доріана Грея» в школі є важливим для розвитку літературної компетентності учнів, що, в свою чергу, дає можливість забезпечити глибоке осмислення тексту, та допомагає з формулюванням естетичного внутрішнього «я». У центрі роману – проблема співвідношення краси та моралі. Подібні протиріччя як були популярною темою суперечок декілька десятиліть назад (Вікторіанська епоха), так і, завдяки стрімкому розвитку візуальної культури, продовжують турбувати наших сучасників. Швидкий темп сучасного життя, зміни в комунікаційних нормах і ввічливість, – були і залишаються важливими складовими суспільства, що іноді не співвідносяться з його стандартами двійництва.

Соціальні мережі й реклама кожен день акцентують увагу на образах краси, часто ототожнюючи їх з успіхом, щастям і навіть моральністю. Через специфіку етапу особистісного розвитку й періоду самовизання, молодь особливо вразлива до впливу ідеалізованих образів людської краси та популярності, що ми маємо змогу простежити на власному досвіді. Задля розвитку аналізу причин і наслідків життєвих рішень (культивації критичного мислення), ми вважаємо важливим розгляд основних методик та технологій до вивчення роману Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» через призму декадансу в закладах загальної середньої освіти.

На уроці учні більше не обмежуються простим запам'ятовуванням сюжетів і біографій відомих письменників. Натомість мають можливість розвинути вміння аналізувати і зіставляти художню літературу з реальним життям, тобто вони розуміють чому відбуваються події, яка ідея стоїть за вчинками і до яких наслідків призводить. Формуючи вдумливе читання, кожен учень звертає увагу на багатошаровість змісту, підтексти й символи, що, в період проблем з короткочасною увагою (соцмережі, короткотривалі відео,

постійні сповіщення), допомагає з розвитком концентрації уваги та здатності відтворювати образи в думках. Стаття «Чому майбутнє залежить від бібліотек, читання та уяви?» (2012) за авторством Ніла Геймана, акцентує увагу на важливості літератури в нашому житті: «Найпростіший спосіб переконатися в тому, що ми виховуємо освічених дітей, – навчити їх читати, і показати їм, що читання приносить задоволення. А це значить, у найпростішому розумінні, знайти книжки, які їм подобаються, дати їм доступ до цих книжок і дозволити їм читати їх. Друга річ, яку робить художня література, – це вибудовування співпереживання. Коли ви дивитеся телевизор або фільм, ви дивитеся на те, що відбувається з іншими людьми. Проза – це те, що ви вибудовуєте з 26 літер і жменьки знаків пунктуації, і ви, тільки ви, використовуючи свою уяву, створюєте світ, заселяєте його та дивитеся на нього очима інших. Ви відчуваєте, відвідуєте місця та світи, про які ніколи б і ніяк інакше не дізналися. Ви дізнаєтеся, що всі, хто там існують, це також ви. Що ви – це хтось інший. І коли ви повертаєтеся у свій світ, ви вже будете трохи зміненим <...>» [Цит. За: 28, с. 4 – 5].

Сучасна освіта покликана не лише передавати знання, а й формувати вміння думати критично, естетичний смак та моральну свідомість. У цьому контексті вивчення епічних творів, зокрема таких як «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда, набуває особливої уваги. Література зі схожими лейтмотивами дозволяє читачам зануритися в цілий світ із внутрішніми драмами та соціальними контекстами.

Епос – один із трьох родів літератури. «Епічним твором» зазвичай називають масштабні за обсягом і змістом твори, у яких фіксуються героїчні події, що впливають на долю цілої спільноти (нації, людства, народу тощо), а сюжет розгортається у широкому історичному чи міфологічному контексті. До таких творів не обов'язково характерний великий за обсягом героїчний сюжет. У шкільній класифікації до епічних творів належать усі прозові чи сюжетні твори, тобто роман (великий епос), повість (середній за розміром твір) новела/оповідання (малі епічні жанри).

Основними ознаками епосу вважаються:

- Великий обсяг і розгалужені композиція. Прикладом слугує епопея чи «великий епос» («Одісея» Гомера – антична епопея);
- Героїка – образи героїв-воїнів або діячів, зображення військових походів, війни;
- Історико-міфологічний або легендарний контекст – дії відбуваються з надприродними подіями, втручанням богів чи з ретроспекцією історичних епох;
- Монументальний стиль – мова твору збагачена епітетами, алегоріями, порівняннями, відчутній загальний настрій величі.

Декаданс відображає втому від раціоналізму та пошук нових форм смовираження, а епічні твори цієї доби – не просто збірник переказів, а історична картина світогляду персонажів доби королеви Вікторії, в яку ми можемо зазирнути, щоб побачити глибокі психологічні й моральні конфлікти того часу, які зебреглися й донині. Через такі тексти учні вчать бачити літературу не як розвагу, а як інструмент осмислення свого внутрішнього «я».

Оскар Вайльд є ключовою постаттю декадансу, адже його творчі надбання поєднують естетизм, філософію та глибоку моральну амбівалентність. Його роман «Портрет Доріана Грея» – епічна притча про приховане за маскою краси зло, та відповідальність за зроблений вибір.

Уроки, побудовані на аналізі таких творів, дають змогу:

- Досліджувати людську психологію через літературні образи;
- Розвивати вдумливе мислення, спостерігаючи за моральною дилемою персонажів;
- Спостерігати за відображенням стану суспільства тієї чи іншої епохи через літературну спадщину;
- Звернути увагу не тільки на позитивні риси краси та мистецтва, але й на приховану за ними небезпеку.

Аналіз епічних творів декадентського періоду являє собою не лише ознайомлення з текстами, але й діалог з минулим, який вчить критично мислити в сучасному житті. Школярі мають змогу осмислити питання, які залишаються актуальними в усі часи. Що важливіше – краса чи душа, свобода чи відповідальність, зовнішнє враження чи внутрішня правда?

В свою чергу, вивчення методики викладання вчителями, є не тільки важливим етапом підготовки до уроку, але й дозволяє донести глибші ідеї, що були закладені авторами. Чим краще викладач освоїв основи ведення уроку, тим зацікавленіші учні в засвоєнні матеріалу. Особливо це важливо під час вивчення зарубіжної літератури, де йдеться не лише про знання, але й про розвиток емоційної складової кожного.

Завдяки майстерному підходу вчителя діти розвивають:

- Активне мислення;
- Творчу уяву (створення проєктів, ілюстрацій);
- Формулювання позитивних якостей особистості (ввічливість, повага, співчуття, відповідальність та ін.);
- Підвищення бажання читати;
- Розуміння та аналіз тексту;
- Інтерактивність (участь в дебатах, рольових іграх);
- Міжпредметні зв'язки (зв'язок з іншими галузями знань).

Педагоги таким чином перетворюють думки учнів про нудне запам'ятовування тексту, на їхній справжній шкільний досвід, адже кожен має можливість взяти участь у дискусії. Через призму художніх творів, діти знайомляться з історію та світоглядом різних народів. Зарубіжна література показує любов до універсальних цінностей: справедливості, честі, свободи, тобто основ на яких тримається суспільство.

Зазначимо проблему складності вивчення епосу на уроці. Епічні твори потребують повного занурення, а не поверхневого переказу. Шкільна програма насичена працями з великим обсягом сторінок, проте годин на

дослідження – мало. Через це вчителі змушені скорочувати обсяг аналізу, іноді оминаючи постановку і обговорення важливих питань. З іншого боку – учні, що не встигають ні прочитати тексти, ні осягнути їх повну цінність.

Твори декадансу та інших споріднених до цієї течії напрямів (естетизму, символізму, романтизму) не можуть бути проаналізованими так, як вони того потребують. В таких текстах сенси часто приховані, а головна тема – моральна неоднозначність. Не всі одразу сприймають інформацію про те, чому краса може бути небезпечною, чому герой поводить себе аморально, але при цьому залишається цікавим для читача. Якщо вчитель зуміє хоча б частково показати глибину твору, наприклад через постать Доріана Грея (головного героя твору О. Вайльда «Портрет Доріана Грея (1890)»), то є шанс, що це надовго закарбується в свідомості учня, адже такі романи говорять мовою сьогодення: про спокуси і свідомий вибір, моральність і аморальність, егоїзм і альтруїзм.

Інноваційні методи – це шлях до кращого розуміння художніх творів, які роблять уроки цікавішими, сучаснішими та більш ефективними, адже вони змінюють підходи до викладання та розвивають творчу й емоційну складову.

Сучасні засоби викладання формують систему прийомів і способів організації освітнього процесу, що мають за мету ефективного досягнення визначених педагогічних результатів. У свою чергу, новітні освітні технології є ширшим поняттям, яке охоплює сукупність засобів, стратегій та інноваційних підходів до побудови й реалізації навчального процесу.

Зокрема, методисти [28] виокремлюють наступні технології в навчанні:

- Технологія кооперативного навчання. Дослідження учнями твору в малих групах, де кожен несе відповідальність за свою частину роботи (пр.: аналіз різних аспектів твору: конфліктів, образів, течій в історичному та сучасному контекстах), що сприяє співпраці та обговоренню проблематики тексту з різних сторін. В цьому випадку вчитель корегує вплив на ситуацію певними завданнями

- Театралізація. Інсценізація епізодів тексту не тільки допомагає учням розвинути емоційну складову, але й сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу в творчій атмосфері. Учні створюють костюми, вживаються в роль того чи іншого персонажа, та додатково розвивають артистичну складову.
- Проектна технологія. Передбачає створення презентації, буклету, презентації, відео чи будь-якого продукту пов'язаного з темою. Учень має змогу проявити креативність, розвинути дослідницьку діяльність. Прикладом може слугувати дослідження твору через призму будь-якої тогочасної течії (пр.: «Дослідження естетизму в творах Оскара Вайльда»).
- Технологія розвитку критичного мислення. Структуруючи знання, ця технологія охоплює низку методів, що дають змогу активізувати оформлення учнями власних висновків та подолання ними прихованих автором тем твору (пр.: абстрактність, символізм, гедонізм тощо). «Мікрофон», «сенкан», «кластер» слугують прикладами культивування осмисленого мислення.
- Ігрова технологія. Метод, що розвиває зацікавленість учнів в опрацюванні творів, комунікацію між однокласниками, розвиток уяви та мотивує прочитати додатковий матеріал. Особливо ефективною технологія вважається в середній школі, але в старших класах застосовується як закріплення пройденого матеріалу та підсумовує пройдений матеріал.
- Технологія навчання на основі дебатів і дискусій. Дебатами вважається форма дискусії, де учасники розділені на дві групи («за» і «проти») певного твердження, філософії чи думки. Кожен має змогу навчитися аргументувати свою позицію щодо певних тезисів, тобто вести полеміку враховуючи точки зору інших. В свою чергу, за допомогою дискусії учні розвивають можливість аргументивно

висловлювати власну позицію та, аналізуючи інформацію з різних сторін, прийняти зважене рішення.

- Технологія ситуаційного навчання. На основі художнього тексту створюється життєва ситуація, де учням пропонується опинитися в ролі персонажа та прийняти певне рішення, вирішити конфліктну ситуацію чи висловити мотиви вибору, що сприяє осмисленню етичних дилем на основі реальних ситуацій.

До таких методів належить і створення власного контенту (відеоесе, буктрейлерів, літературні блогів чи Instagram-сторінок від імені героїв), завдяки сучасним технологіям на платформах: Canva, TikTok, Padlet, YouTube. Зазначмо, що одним із головних інструментів є мультимедійні презентації, які дають змогу візуалізувати сюжет твору, показати портрети письменників, ілюстрації до творів або відеофрагменти екранізацій, що сприяє кращому сприйняттю та запам'ятовуванню елементів твору.

Новітні технології дають змогу проводити віртуальні екскурсії в музеї, що пов'язані з життям і творчістю письменників, або переглядати онлайн-театральні постановки, що значно збагачує розуміння контексту творів.

До прикладу приведемо віртуальні екскурсії в музей Оскара Вайльда, де учні мають можливість ознайомитися з життям і творчістю видатного письменника не виходячи з дому. «Oscar Wilde House» – один із найвідоміших музеїв, присвячених автору, що є частиною коледжу Американського Університету в Ірландії (American College Dublin). Поруч з навчальним закладом розташований і Меморіальний парк Мерріон-сквер, де встановлено його пам'ятник.

Під час екскурсії можна побачити:

- Будинок дитинства О. Вайльда (Oscar Wilde House);
- Особисті речі та артефакти – листи, рукописи, перші видання творів;
- Інтерактивні виставки – мультимедійні матеріали;

- Меморіальний парк – статуя Вайльда та кам'яні плити з цитатами з цього творів.

Для того щоб знайти віртуальну екскурсію, необхідно зайти на офіційний сайт Oscar Wilde House. У розділі, присвяченому ірландській культурі, можна знайти експозиції, пов'язані з Вайльдом – Google Arts and Culture, відеотури з гiдами, огляди музею та парку Мерріон-сквер, що знаходяться на платформі YouTube.

Переваги віртуальної екскурсії:

- Доступність з будь-якої точки світу;
- Не потребує матеріального вкладу, або невелику плату;
- Переглядати матеріали у власному темпі.

Онлайн ресурси надають широкі можливості для вивчення світової літератури у форматі, що відповідає запитам нового покоління. Наприклад перегляд театральних вистав дозволяє глибше осмислити авторський задум, краще відчувати емоційну атмосферу та візуалізувати характери персонажів.

Онлайн-платформи:

- YouTube – найбільш доступна й найвідоміша платформа, де можна переглянути як професійні вистави, так і аматорські, що були створені учнями.
- Digital Theatre – британський онлайн-театр з високоякісними записами вистав, де представлені сучасні постановки Оскара Вайльда, але задля перегляду потрібно внести певну плату.
- BroadwayHD – є пробний період перегляду, доступні класичні та модернізовані версії п'єс.
- Drama Online – є академічною платформою та підходить для поглибленого аналізу творів у рамках шкільної або університетської програми.

- NT Live – національний театр Великої Британії періодично транслює постановки в онлайн-режимі.

Інтеграція онлайн-переглядів театральних постановок та віртуальних екскурсій до музеїв, зокрема задля вивчення творчості Оскара Вайльда в шкільній програмі зарубіжної літератури, відкриває нові горизонти в освітній діяльності, де інноваційні методи не лише розширюють уявлення молодого покоління про епічні твори та постановки, але і занурюють учнів у культурний та історичний контекст епохи.

3.2. Розробка уроків для 10 класу на тему: аналіз образів персонажів у творі «Портрет Доріана Грея»

Представлено розробку уроків для 10 класу загальної середньої школи, що були зроблені зі застосуванням інноваційних технологій зарубіжної літератури. Уроки побудовано на основі роману письменника через призму літературної течії декадансу, що розкривають вміння аналізувати художній текст через дискусію і театралізацію.

Тема: Аналіз-дискусія образів персонажів у романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» через призму декадансу

Тип уроку: урок аналізу художніх образів

Методи та прийоми: робота з літературознавчим словником, дискусія, групова робота

Тривалість: 45 хв

Форма роботи: індивідуальна, групова

Обладнання: підручник зарубіжної літератури, роман «Портрет Доріана Грея», літературознавчий словник

Мета: навчальна, розвивальна, виховна.

- Навчальна. Висвітлюючи риси декадансу (а також споріднених течій, пр. гедонізм), ознайомити учнів з особливостями образів головних

персонажів роману на фоні сучасного суспільства; Формувати вміння аналізувати художній образ;

- Розвивальна. Культивувати критичне та аналітичне мислення, уміння ставити запитання та аналізувати; розвивати навички дискусії та літературного діалогу.
- Виховна. Вміти аналізувати проблематику вибору та чітко висловлювати свою позицію щодо проблем вибору: краси та відповідальності через призму літературної течії занепадництва на концепт сьогодення;

Хід уроку

I. Організаційний момент (2 хв)

Вчитель:

– *«Доброго дня! Сьогодні ми заглибимось у світ парадоксів, афоризмів і мистецтва заради мистецтва, адже проаналізуємо роман Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» на тлі декадентських мотивів».*

Запитання класу:

1. *«Який образ героя вам запам'ятався найбільше й чому?»*

Можливі відповіді учнів:

- *«Мене вразила доля Сибіли, адже я вважаю її несправедливою».*
  - *«Хоча лорду Генрі притаманні аморальні риси, він мене зацікавив як персонаж. Його афоризми слугують отрутою для головного героя!»*
  - *«Безіл – єдиний, хто щиро хвилювався за долю Доріана!»*
2. *«Що ви знаєте про декаданс як літературну течію? Цей напрям представлений у творі?»*

Можливі відповіді учнів:

- *«Декаданс вважається мистецьким напрямом, що базується на розчаруванні (занепадництві) та втотою від життя з його лицемірними нормами тогочасного суспільства».*
- *«В творі декаданс виражається у захопленні зовнішньою красою замість духовної, а також в егоїзмі головних героїв та піднесенні ними мистецтва як найвищої цінності в житті».*

II. Актуалізація знань (5 хв)

Міні-вікторина (учні відповідають швидко):

1. Хто автор твору? (Оскар Вайльд)
2. Перерахуйте ключових персонажів (Доріан Грей, Лорд Генрі, Безіл Холвед)
3. Який жанр твору? (Філософський роман)
4. Що символізує портрет? (душу головного героя, його боротьбу з внутрішнім «я», роздвоєність особистостей)

III. Вивчення нового матеріалу (20 хв)

1. Аналіз образу Доріана Грея

Вчитель:

- *«Що символізує зовнішність Доріана на початку роману?»*

Учні:

- *«Його зовнішність відображає чистоту, юність, красу... .»*

Вчитель:

- *«Як він змінюється?»*
- *«Коли відбувається перелом?»*

Учні:

- *«Після знайомства з лордом Генрі».*

- *«Коли він відвертається від Сибіли, починає дослухатися до слів лорда Генрі, та стає на шлях самознищення!»*

Висновок:

Образ Доріана – це іронічна трагедія втілення теми «двійництва», та неможливості втекти від самого себе через наслідки власних вчинків.

2. Аналіз образу Лорда Генрі

Вчитель:

- *«Давайте спробуємо охарактеризувати образ лорда Генрі. Що це за персонаж: справжній філософ, чи простий маніпулятор?»*

Учні:

- *«Він втілює собою гедонізм і декаданс!»*
- *«Його афоризми – це словесна отрута, якою він протягом твору заражає Доріана Грея»*

Вчитель:

- *«Чудово! Давайте пригадаємо як споріднені гедонізм і декаданс! Яким чином Оскар Вайльд охарактеризовує ці течії в творі?»*

Учні обговорюють терміни, залучаючи літературознавчий словник, проговорюючи ключові аспекти течій.

Цитата для обговорення:

- *«Єдиний спосіб позбутися спокуси – піддатися їй. Саме ці слова проговорює лорд Генрі в діалозі з головним героєм твору. Давайте спробуємо подискутувати: чи несе провину цей герой за наставлення Доріана?»*

Питання:

- *«Чи несе лорд Генрі відповідальність за долю Доріана?»*

Можливі відповіді учнів (дискусія):

- *«Так, бо саме він своїми пропагандистськими ідеями гедонізму, підштовхує юнака на шляї самознищення».*

- *«Ні, бо Доріан сам зробив вибір, він доросла людина!»*

3. Аналіз образу Безіла Холведа.

Вчитель:

- *«Що особливого представляє з себе Безіл Холвед?»*

- *«Як він ставиться до Доріана?»*

Можливі відповіді учнів:

- *«Він, на відміну від лорда Генрі, був щирим другом для Доріана та дійсно хвилювався за його долю».*

- *«Мистецтво Безіла Холведа поклато початок історії про знищення самого себе».*

- *«Його смерть – кульмінація падіння Доріана Грея, що символізує остаточну втрату людяності».*

IV. Робота в групах (10 хв)

Завдання для 3 груп:

Кожна аналізує одного з героїв за схемою:

Хто я?

Ключові сцени

Як я вплинув на сюжет?

Яка моя доля?

Презентація результатів (по 2 хв):

Група 1: Доріан – « в ролі жертви»

Група 2: Лорд Генрі – «проповідник гедоністичних ідей»

Група 3: Безіл – «моральна совість»

V. Рефлексія. Узагальнення (5 хв)

Вчитель:

- *«Кому з героїв ви хочете співпереживати?»*

- *«Чия доля вразила вас своєю трагічністю?»*
- *«Яке головне попередження роману? Ми можемо провести паралелі з сучасним світом? Які?»*

Можливі відповіді учнів:

- *«Мене вразила доля Доріана Грея своєю трагічністю, адже через неможливість розвитку вдумливого читання, він знищив самого себе».*
- *«Найбільше шкода Безіла, адже він вважав головного героя своєю творчою музою, намагався бути йому щирим другом».*
- *«Роман показує, що красива особистість без моральної відповідальності слугує загрозою не тільки для самого себе, але і для оточуючих. На прикладі цієї теми твору ми можемо провести паралелі з сучасним світом і соцмережами, де в більшості випадків приваблива обгортка цінується набагато сильніше ніж щира душа».*

Вчитель:

- *«Дякую за ваші відповіді! Зверніть увагу на ваше домашнє завдання, та підготуйтеся до наступного уроку. До побачення!»*

Учні:

- *«До побачення!»*

VI. Домашнє завдання

Обрати одне за бажанням:

1. Написати есе: «Хто винен у загибелі душі Доріана Грея?»
2. Створити образний колаж/плакат до презентації книги.
3. Спробувати охарактеризувати одного з головних героїв використовуючи цитати твору (мінімум 5).

Урок-інсценування (театралізація): «Образи оживають»

Тема: Рольові інсценування за романом «Портрет Доріана Грея»

Клас: 10

Тривалість: 45 хв

Тип уроку: Урок-театралізація з елементами аналізу

Форма роботи: групова

Обладнання: костюми або знакові атрибути персонажів (троянда, жовта книга, палітра, прикраси або оксамит), картки з ролями та репліками, декорації, рамка-портрет або голос з-за сцени)

Мета:

- Навчальна – закріпити знання про характери персонажів твору, паралельно виявляючи конфлікти та філософські задумки автора роману через театралізацію.
- Розвивальна – учні мають здатність розвинути вміння працювати в команді, артистизм, уяву та вимову.
- Виховна: відповідальність, емоційність у сприйнятті літератури.

Хід уроку

I. Організаційний момент (3 хв)

Вчитель:

- *«Сьогодні ми не будемо продовжувати аналізувати твір – ми будемо його «грати». На декілька хвилин ви зможете стати Доріаном, Генрі, Безілом, Сібілою і навіть... портретом!»*

Запитання для мотивації:

- *«Чи замислювались ви над тим як би повели себе на місці героя роману?»*
- *«Які слова ви б захотіли використати в розмові для підтримки персонажа? Або ви б захотіли виразити своє розчарування в якомусь герої?»*
- *«У вас було б бажання щось змінити? Допомогти чи висловити співчуття?»*
- II. Підготовка до інсценування (7 хв)

Розподіл на групи (3–4 учні):

Кожна група отримує сценарну ситуацію та ролі.

Сценки для розігрування (на вибір):

- «Зустріч Доріана з лордом Генрі» (сцена знайомства, перша спокуса)
- «Розрив із Сібілою» (емоційна драма, крах ілюзії)
- «Сповідь перед портретом» (монолог Доріана, розчарування і страх)

Підказка для учнів від вчителя:

- *«Спробуйте говорити не лише текстом твору, а й додати власні слова в стилі персонажа».*

III. Інценування (25 хв)

Кожна група має 4–5 хв на гру та 1 хв на коротке обговорення.

Учитель: супроводжує кожну сцену коротким вступом та питанням.

Наприклад:

Перед 1-ю сценою (знайомство):

- *«Давайте подумаємо: як зміниться життя Доріана після цієї розмови? Ми можемо вважати цю зустріч фатальною в житті головного героя?»*

СЦЕНКА 1: «Перша зустріч Доріана з лордом Генрі»

Тема: Початок впливу, отруйне наставлення

Дійові особи: Лорд Генрі, Доріан Грея, Безіл Холвед

Контекст:

- Безіл Холвед майже завершив роботу над портретом в майстерні. Відбувається перша зустріч Доріана Грея і лорда Генрі, де бере початок зародження фатальних відносин між героями. Діти не просто пересказують вивчені репліки, а інтретують їх, додаючи власні слова та вирази задля кращого емоційного занурення та простого запам'ятовування. Для того щоб вжитись в роль, учні використовують характерні предмети головних героїв (лорд Генрі – жовта книга, Доріан

Грей – троянда, Безіл Холвед – палітра, Сибіл Вейн – прикраси або оксамитова тканина). Задля повного заглиблення перед коротким інсценуванням відповідно до сценки можна прикрасити клас (за бажанням).

Репліки:

Безіл (художник):

- *«Лорде Генрі, я просив не приходити сьогодні... бо тут знаходиться моя муза. Познайомтесь, це – Доріан Грей, і саме його я зображую на своєму портреті».*

Генрі (з легкою іронією):

- *«Я зацікавлений в музах не набагато менше ніж в мистецтві (звернення до Доріана). Скажіть мені, юначе, чи Ви колись замислювались над тим, що молодість вважається єдиним, що насправді варте заздрості в цьому світі?»*

Доріан (здивовано):

- *«Ви промовляєте це таким чином, наче це страшенно цінна річ в житті кожної людини. . .».*

Генрі:

- *«Я вважаю це правдивим твердженням, адже Ви такий юний, прекрасний і чистий. Або ж! В один прекрасний день ви втратите все це, все те, що зараз уособлює вашу красу. Все минає, тіло в'яне, залишається лиш тінь безсмерття у вигляді вішої душі. Принаймі так вважає більшість».*

Безіл (стурбовано):

- *«Лорде Генрі, перестаньте! Доріане, не слухайте його!»*

Генрі (шепотом):

- *«Послухайно-но, юначе. Все наше життя – це постійий пошук насолоди. Відмовиш в цьому зараз – жалітимеш пізніше».*

Доріан (розгублено):

- *«Я... мені таке навіть не спадало на думку... . Але... мені тепер здається... вже ніколи не зможу забути ваших слів...».*

Завершення сценки.

Поради для гри:

- Зобразити наївний перехід Доріана Грея до захоплення ідеями лорда Генрі.
- Передати холодну, іронічну гру лорда Генрі, що підштовхує до морального падіння головного героя.
- Створити щире бажання Безіла Холведа вберегти Доріана від руйнівного впливу його нового товариша.

СЦЕНКА 2: «Болючий розрив із Сібілою Вейн»

Тема: Падіння ілюзії, перший прояв цинізму Доріана

Дійові особи: Доріан Грей, Сібіла Вейн

Контекст:

- Сібіла розчаровує Доріана своєю провальною грою. Він приходить виразити свої почуття щодо цього..

Репліки:

Сібіла (зхвильовано, з тремтінням):

- *«Знаю... я все зіпсувала! Пробач мені, але ж я кохаю тебе, Доріане! Для мене реальне стало набагато яскравішим за сценічний світ... ..»*

Доріан (холодно):

- *«Ти зрадила мистецтво. А отже зрадила і мені! Я був закоханий в Джульєтту. А сьогодні побачив... просто безталанне дівчисько».*

Сібіла (зі сльозами):

- *«Але ж... Я завжди вважала справжнє життя набагато цікавішим за вигадану реальність!»*

Доріан:

- *«Зараз ти подарувала мені буденність. Я потребую краси, гри, образів! Прощай, Сібіло».*

Поради для гри:

- Спробуйте відобразити трагічність персонажа Сібіли через її емоційну складову.
- Продемонструйте Доріана холодним, відстороненим, розчарованим. Відобразіть перші прояви цинічного впливу лорда Генрі.

СЦЕНКА 3: «Сповідь перед портретом»

Тема: Внутрішній монолог, страх

Дійові особи: Доріан, портрет (голос з-за сцени)

Контекст:

- Доріан знаходиться наодинці з портретом, вдивляючись в спотворене обличчя на портреті, він не може впізнати самого себе.

Репліки (монолог):

Доріан (стурбовано):

- *«Ні, це не я... Це не мої очі! Це не може бути моїм обличчям! Брехня! Це не моя посмішка! Да як ти смієш відобразити мене так, ще й глузувати?!»*

Герой ходить, нервово оглядаючи портрет.

- *«Лорд Генрі постійно розповідав, що краса – головне в житті кожного. Я зберіг її. Але... чому ж так темно в моїй душі? Чому моє зображення виглядає спотвореним?! Як так вийшло?!»*

Доріан підходить портрета, майже благаючи на колінах.

- *«Якщо я зможу змінитися, то ти повернеш мені чистий погляд, щиру усмішку і блиск юності?.. Якщо я зроблю хоч одне добро?.. Скажи мені...».*

Герой замислюється на хвилину.

- *«Чи якщо я знищу тебе, то тоді... в мене буде шанс стати вільним?»*

Інструкція для гри:

- Можна підсвітити портрет (рамку), або зробити ефект голосу з-за сцени.
- Зобразіть Доріана емоційного нестабільним, зхвильованим. Його монолог повинен передавати стан збожеволівшого героя.

Після сцени:

- *«Ви всі чудово впорались, а тепер давайте спробуємо відповісти на питання, чи був в головного героя момент, коли він міг обрати інший шлях? Який саме»*

Учні відповідають.

IV. Обговорення і рефлексія (7 хв)

Вчитель:

- *«Опишіть свої відчуття від гри, які аспекти героя було передати найскладніше?»*
- *«Ви змінили ставлення до персонажа через те, що вжилися в роль? Чому?»*
- *«Який герой вразив Вас найбільше? Поясніть».*

Можливі відповіді учнів:

- *«Для мене грати Доріана Грея виявилось складно, адже в усіх сценках герой проходить через низку певних змін. Від чистого, ніякового персонажа, він, спершу, перетворюється в аморального циніка, а потім взагалі божеволіє!»*
- *«Мені ідеї лорда Генрі здаються знайомими і зрозумілими, бо в сучасному світі ця тема набирає все більшої популярності».*
- *«Я вважаю Сибілу трагічним персонажем і через гру я прониклася її частиною історії, мені її шкода, адже вона невинна!»*

V. Підсумок уроку (3 хв)

Вчитель:

- *«Опишіть свої емоції від уроку. Що вам сподобалось, а що ви б хотіли змінити/додати?»*
- *«Давайте подумаємо, чи щире каяття Доріана Грея взагалі можливе? Чому?»*
- *«З яким персонажем твору ви могли б себе проасоціювати? Чому?»*
- *«Дякую за ваші відповіді, на цьому урок завершується. До побачення!»*

Учні:

- *«До побачення!»*

Домашнє завдання :

- Написати монолог від імені одного з персонажів: «Якби я був на місці цього героя...»
- Скласти бук-трейлер

Висновки до розділу 3

Сучасна методика викладання зарубіжної літератури передбачає поєднання класичних підходів з інноваційними методами та технологіями, що спрямовані на формування критичного мислячого читача (учня).

Впровадження вчителем інтерактивних і творчих форм, таких як кооперативне навчання, дебати (дискусія), проектна діяльність, театралізація (інсценування), ігрове навчання, ситуаційне навчання, є актуальними в розробці сучасного уроку через культивування дитиною вдумливого осмислення подій того чи іншого твору.

Звернемо увагу на особливості методики аналізу роману Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» (1890), який є не лише віддзеркаленням тогочасної епохи декадансу, а слугує втіленням філософських проблем осмислення проблеми культу краси та відповідальності за власні вчинки.

Декадентські ідеї дозволяють учням не лише краще інтерпретувати зміст тексту, але й відчувати підтексти, розвинути розуміння метафоричних образів, а також виявляти критичне ставлення автора до суспільства з безумовною жагою до прославлення вроди. У розробках уроків представлених в розділі застосовано ряд сучасних технологій, які допомагають зробити уроки з вивчення роману Вайльда інтерактивними та цікавими. Вважаємо, що використання прийомів інсценізації (театралізації) недраматичних творів допомагають учням якнайкраще зрозуміти сутність образів персонажів твору і тому досить добре підходить саме для уроків-аналізу образів роману.

На нашу думку, є ряд факторів, чому варто вивчати твори Оскара Вайльда через призму декадансу. Зокрема, такий підхід дає можливість обговорення важливих, проте суперечливих тем; допомагає розвивати критичне мислення учнів; робить читання художніх творів цінним, таким, що допомагає зрозуміти себе і світ.

В свою чергу, застосування на уроці прийомів, які сприяють розвитку критичного мислення, ігрових і проектних технологій, театралізації (інсценування), кооперативного та ситуаційного навчання разом з дебатами і дискусіями, розширює умови для кращого осмислення того чи іншого твору учнем не лише як мистецького феномену, а й як багатогранної роботи, що вимагає інтерпретації та емоційного занурення.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Загальними особливостями декадансу (занепадництва) як літературного явища вважаються: містицизм, естетизм, двійництво, культ краси, символізм та песимістичний настрій. Okремо зазначимо схильність авторів до парадоксів з іронією, що особливо яскраво проявляється в темі роздвоєності людської природи, та віддзеркаленні цієї поведінки в соціумі. Занепадництво тісно пов'язано з різними тогочасними напрямленнями: естетизмом, романтизмом, символізмом і гедонізмом. Воно уособлює реакцію на кризу моральних і соціальних засад вікторіанської епохи, що стимулює появу творів з прагненням до створення нової естетики на тлі пошуку істини через занепадницький світогляд.

Оскар Вайльд втілює аспекти декадентської течії в своїй літературній спадщині, зокрема в романі «Портрет Доріана Грея» (1890), де розкриває іронічні лейтмотиви через глибинні образи персонажів, що виконують функцію багаторівневої інтерпретації реальності.

Як літературний прийом, іронія дозволяє автору відійти від загальноприйнятих істин та ставити під сумнів стабільність суспільних і культурних норм, що набуло особливої популярності в добу королеви Вікторії, поряд із змалюванням карикатур тогочасного лицемірного аристократичного суспільства під маскою великої моралі. В творі прийом використовується задля виявлення суперечностей між зовнішнім і внутрішнім, між сказаним і тим, що справді мається на увазі, тобто іронічність слугує критикою декадентської моделі мислення.

Теми естетизму в романі розкриваються через ідею самодостатності краси, проголошеної Лордом Генрі – проповідником гедоністично-декадентських ідей. Безперечне прославлення вроди без моральної відповідальності викриває мотив двійництва особистості, що реалізується в конфлікті Доріана Грея зі своїм портретом – дзеркалом його душі. Картина віддзеркалює внутрішні трансформації героя, що слугують уособленням шляху самознищення і підтвердженням того, що вплив стороннього чинника

у вигляді лорда Генрі разом з жовтою книгою під тезисом «життя заради насолоди», на незрілу особистість без розвитку вдумливого мислення, неминуче веде до саморуйнації.

В контексті сучасного уроку зарубіжної літератури, важливо враховувати, що розгляд твору «Портрет Доріана Грея» (1890) Оскара Вайльда крізь призму декадансу як літературної течії, є важливим задля культивування критичного мислення, моральної відповідальності та здатності до самоаналізу з інтерпретаціями складних філософських концептів.

Роман О. Вайльда є складним епічним твором для вивчення в школі через насиченість філософськими ідеями, тому вважаємо доцільним впровадження інноваційних педагогічних технологій на уроці зарубіжної літератури, зокрема дискусії-аналізу та інсценування (театралізації). Урок-дискусія розвиває в учнях вміння критично мислити, аргументувати свою позицію та вести діалог доводячи свою думку, що сприяє кращому розумінню морально-філософських дилем роману.

В свою чергу, інсценування (театралізація) дає змогу оживити художню реальність, занурюючи школярів у світ персонажів. Переживаючи внутрішні конфлікти героїв на власному досвіді, учні мають можливість відчутти емпатію та проаналізувати вчинки персонажів, що посилює розуміння роману та формує вдумливе мислення.

Отже, декаданс і творчість Оскара Вайльда є не лише культурно-естетичними продуктом своєї доби, а і джерелом багатьох філософських питань, що залишаються актуальними і донині.

Рекомендуємо вивчати твори Оскара Вайльда через призму декадансу, через можливість формування гуманістичного світогляду, стимуляції аналітичного мислення й естетичного сприйняття в молодого покоління, адже, незважаючи на різницю майже в століття, проблематика в романі залишається злободенною не один десяток поколінь.

SUMMARY

The general characteristics of decadence as a literary phenomenon include mysticism, aestheticism, duality, the cult of beauty, symbolism, and a prevailing mood of pessimism. Particularly notable is the authors' inclination toward paradoxes expressed through irony, which becomes especially vivid in the theme of the divided human nature and its reflection in society. Decadence is closely connected with various contemporary movements such as aestheticism, romanticism, symbolism, and hedonism. It emerged as a response to the crisis of moral and social foundations of the Victorian era, which stimulated the creation of works striving to construct a new aesthetic grounded in the search for truth through a worldview of decline.

Oscar Wilde exemplifies the features of the decadent movement in his literary heritage, particularly in his novel «The Picture of Dorian Gray» (1890), where he unveils ironic leitmotifs through deeply layered character portrayals that serve as multifaceted interpretations of reality. As a literary device, irony allows the author to deviate from commonly accepted truths and question the stability of societal and cultural norms. This technique gained particular prominence during the reign of Queen Victoria, alongside the portrayal of caricatured depictions of a hypocritical aristocracy masked by so-called high morality. In Wilde's work, irony is employed to highlight the contradictions between outer appearance and inner essence, between what is said and what is truly meant – thus becoming a form of critique of the decadent mode of thought.

Themes of aestheticism in the novel are revealed through the idea of beauty as a self-sufficient value, voiced by Lord Henry – an advocate of hedonistic and decadent principles. The unambiguous glorification of beauty devoid of moral responsibility exposes the motif of personal duality, realized in Dorian Gray's conflict with his portrait, which functions as a mirror of his soul. The painting reflects the protagonist's inner transformation, symbolizing a path of self-destruction and affirming that external influence – in the form of Lord Henry and «The Yellow book» promoting the doctrine of «living for pleasure» – can lead an immature personality (lacking reflective thinking) toward inevitable ruin.

In the context of contemporary literature classes, analyzing Wilde's «The Picture of Dorian Gray» (1890) through the lens of decadence is essential for cultivating critical thinking, moral consciousness, and the ability to engage with complex philosophical ideas. Wilde's novel is a dense epic text that presents challenges for secondary-level students due to its philosophical depth. Therefore, the implementation of innovative pedagogical strategies is recommended, particularly discussion-based analysis and dramatization.

A discussion-based lesson fosters critical thinking, the ability to argue and defend personal viewpoints, and engages students in interpreting the novel's moral-philosophical dilemmas. Meanwhile, dramatization brings the literary world to life by immersing students in the characters' experiences. By acting out inner conflicts, students develop empathy and gain a deeper understanding of characters' motivations and transformations, thereby enhancing their interpretive thinking.

Thus, decadence and the work of Oscar Wilde should be viewed not merely as cultural-aesthetic artifacts of their time but as sources of enduring philosophical inquiry. We recommend studying Wilde's works through the prism of decadence, which offers opportunities for fostering a humanistic worldview, stimulating analytical skills, and deepening aesthetic perception among young readers. Despite the temporal distance of over a century, the problems explored in the novel remain strikingly relevant for many generations.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андронік А. «Портрет Доріана Грея» Матеріали до вивчення роману. *Зарубіжна література*. 2012. № 7. С. 3–25.
2. Астрахан Н. І. Художня філософія мистецтва у романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея». *Science and Education a New Dimension. Philology, IV(17), Issue: 78*, 2016. С. 11-15.
3. Бойван О. Гуманний аспект як складова концепту «жертвність» у творах Оскара Вайльда. Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах. 2019. Вип. 38. С. 20–30.
4. Бояршинова С. «Зойк жаху вихопився у художника...» Два уроки з вивчення роману «Портрет Доріана Грея». *Зарубіжна література в навчальних закладах*. 2012. № 6. С. 17–20.
5. Волошина О. Стилiстичні особливості використання сенсорної лексики в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея». Лінгвістика тексту. Стилiстичні та контекстуальні вияви лексичних і граматичних одиниць. 2013. С. 333–338.
6. Градовський А. «Мистецтво - дзеркало, що відображає того, хто в нього дивиться, а не життя» (метафора портрету в романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея»). *Літературознавство. Фольклористика. Культурологія*. 2012. Вип. 11–12. С. 145–151.
7. Гундорова Т. Проза А. Кримського і декаденство в українській літературі. *Дивослово*. 1995. № 1. С.135–140.
8. Гундорова Т., Шумило Н. Тенденція розвитку художнього мислення (початок ХХ ст.). *Слово і час*. 1993. – № 1. С.130–147.
9. Дзера О. В. Біблійний інтертекстуальний простір роману «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда і його українського перекладу. *Іноземна філологія*. 2013. Вип. 125. С. 159–167.

10. Дзюбан М., Бойван О. Гуманний аспект як складова концепту «Жертовність» у творах Оскара Вайльда. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2019 . Вип. 38 С.20–30.
11. Дмитренко В. І. Концепт «Мистецтво» в романі О. Вайльда «Портрет Доріана Грея». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. 2018. № 2. С. 98–106.
12. Донцов Д. Естетика декадансу. Дві літератури нашої доби: монографія. *Гомін України*. 1958. С.176-206.
13. Дроздовський Д. І. Реалізація концепту «розум» («мозок») у романах «Портрет Доріана Грея» Вайльда О. й «Субота» І. Мак'юена: типологічне зіставлення. Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Том 33 (72) № 1 Ч. 3 2022. С. 37–42.
14. Ємець О. В. Особливості сюжетного парадокса у художньому тексті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. № 56. С. 74–76.
15. Ємець О. В. Парадокс у стилістичному та прагматичному аспектах. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки, 2010. 22 (1), С. 138-141.
16. Єременко О. Власна доля митця як ключ до осягнення його твору. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2000. № 3. С. 51.
17. Зорницька І. Типологія парадоксального: класифікація парадоксів у художньому тексті. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2012. Вип. 26. С. 192–202.
18. Кеба Т. Особливості художнього втілення ідеї синтезу мистецтв у прозі О. Вайльда. *Наукові праці Кам'янець-Подільського*

- національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2014. Вип. 37. С. 32–36.
19. Коновалова М. Життя та творчість О. Вайльда. Роман «Портрет Доріана Грея». Зарубіжна література в школі. 2010. № 22. С. 18–24.
  20. Кузьменчук І. Парадокси Оскара Вайльда. Зарубіжна література. 2004. № 9. С. 10.
  21. Михайлюк Н. І. Типи фокалізації в англійському «Романі про митця» кінця ХІХ – поч. ХХ ст. (за романом О. Вайльда «Портрет Доріана Грея», Р. Кіплінга «Світло згасло», Дж. Голсуорсі «Вілла Рубен», С. Моема «Місяць і шеляг»). *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 126(1). С. 274–280.
  22. Михайлюк Н. Позиція оповідача в романі Оскара Вайльда "Портрет Доріана Грея". Літературознавчі обрії. *Праці молодих учених*. 2015. Вип. 23. С. 18–23.
  23. Мізінкіна О. О. Портрет у романах «Портрет Доріана Грея» О. Уайльда та «Шестиднев, або корона дому Острозького» П. Кралюка (щодо проблеми двійництва). *Південний архів*. Філологічні науки. 2019. Вип. 79. С. 53–58.
  24. Міщук В. Своєрідність естетизму Оскара Уайльда. Його роман «Портрет Доріана Грея». *Відродження*. 2010. № 8. С. 21–27.
  25. Наливайко Д. С., Шахова К. О. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму : підручник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2001. 416 с.
  26. Оніщенко О. Естетичний маніфест О. Уайльда: нові риси відомого портрета. *Культурологічна думка*. 2014. № 7. С. 109–115.
  27. Оніщенко, О. «Теоретична спадщина Шарля Бодлера у перспективі часу.» *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені ІК Карпенка-Карого*. 2019. С. 138–145.

28. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури: навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. *Полтава: ПНПУ*. 2021. 109 с.
29. Панова Н. Суїцидальні тенденції в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер. : Філологічні науки. 2016. Вип. 11. С. 134–141.
30. Ржевська З. Естет чи мораліст? *Зарубіжна література*. 2007. № 10. С. 7–10.
31. Слобоженко Р. А., Верховцова О. М. Іронія як стилістичний прийом в літературі, 2018, С. 91 - 95. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/38018> (дата звернення 05.05.25).
32. Тивирова-Валипіч К.Є., Сирота Ю.О. Роль іронії у творчості Оскара Вайльда *Тези 77-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету (Полтава, 16 травня – 22 травня 2024 р.)*. Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2025. Т. 1. С. 433–434.
33. Ткаченко Р. *Поклик Химери. Декаданс в українській літературі кінця XIX - початку XX ст.*. Видавництво «Книга». Київ, 2011. С. 6–15.
34. Уайльд. О. Портрет Доріана Грея/Пер. З англ. М. Дмитренка; К.: Вид. група КМ-БУКС, 2018. 280 С.
35. Штанько Л. Естетизм як принцип художньої творчості. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2007. № 4. С. 31–34.
36. Штанько Л. Оскар Уайльд та роман «Портрет Доріана Грея». *Зарубіжна література*. 2007. № 10-11. С. 11–12.
37. Корпан Т. Вайльд. «Портрет Доріана Грея». Урок-гра. *Зарубіжна література*. 2013. № 7. С. 6–7.

38. Чайка О. «Портрет» М. Гоголя і «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда: творчі наслідування і художні відкриття. *Література та культура Полісся*, 2009. Вип. 54. С. 139–146.
39. Хома О., Рега Д. Естетика прекрасного і потворного у творі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея». *Молодий вчений*. 2022. Вип.10 С. 137–141.
40. Wilde O. «The Picture of Dorian Gray». London: Ward, Lock & Co.1890 p.137.